

ASPECTE ALE INSTAURĂRII ADMINISTRAȚIEI REGIMULUI MONARHIC AUTORITAR ÎN JUDEȚUL SĂLAJ (FEBRUARIE-MARTIE 1930)

La 8 iunie 1930, beneficiind de un complex de împrejurări favorabile, pe tronul României a urcat Carol al II-lea. Regența, instituită după moartea regelui Ferdinand, în iulie 1927, și-a încetat activitatea.

Încalcându-și obligațiile asumate în 1925 la Milano, Carol a sosit în țară la 6 iunie 1930 și a fost proclamat rege, două zile mai târziu, în Parlamentul României. O vreme, până la 10 februarie 1938, Carol al II-lea va domni potrivit prerogativelor acordate monarhului de Constituția din 1923. După această dată va trece, pe baza unor pregătiri anterioare, dar și profitând de situația favorabilă lui existentă atât pe plan intern cât și extern, la un regim autoritar, ce-și va avea suportul și într-o nouă Constituție.

Soarta regimului politic din România a fost decisă, în bună măsură, de rezultatul alegerilor parlamentare din anul 1937. Acordurile electorale precum „pactul de neagresiune“ dintre P.N.Ț. și partidul „Totul pentru Țară“ sau „Cartelul electoral“ dintre P.N.L., Partidul German și Frontul Românesc au sporit starea de confuzie a electoratului. Acest fapt, la care se adauga și extrema pulverizare a spectrului politic — la alegeri participând 13 partide politice și alte 53 de grupări secundare — au făcut ca nici un partid politic să nu obțină, conform prevederilor legii electorale din 1926, 40% din totalul voturilor, necesare pentru a forma guvernul.

Lovind în uzanțele politice tradiționale prin instaurarea guvernului Partidului Național Creștin (condus de Octavian Goga și care obținuse abia 9,15% din totalul voturilor valabil exprimate) Carol al II-lea a făcut un salt serios spre noul tip de putere barând, în același timp, calea spre putere a Mișcării Legionare, care devenise, cu 15,38% din voturi, al treilea partid al țării.

Folosindu-se de guvernul Goga — Cuza, regele și cercurile politice care îl sprijineau, au pregătit terenul pentru instaurarea regimului autoritar. Schimbarea regimului politic a fost premeditată. Detaliile loviturii de stat au fost puse la punct încă la 25 ianuarie 1938; în cadrul unei audiențe acordată de rege lui Armand Călinescu, problema fiind reluată, într-un cadru mai larg, la 9 februarie 1938. Iată cum relatează Călinescu desfășurarea evenimentelor și problemele discutate: „Trecem în altă cameră și ne așezăm în jurul unei mese: Rex în cap, Tătărașcu la dreapta, eu la stânga și lângă mine Urdăreanu. Examinăm problema loviturii de stat. Guvern compus din comitetul de patronaj (foști prim-miniștri) cu partiarii președinte, apoi titular cu la interne, Micescu, general Antonescu și Victor Iamandi, Cancicov, Savu, Camărășescu, V. Nițescu, Andrei Rădulescu, general Florescu. Administrația luată de colonei în județ. Proclamație Rex, apoi stare de asediu, dizolvarea parti-

delor. Dezbateri până la ora 6,30, stabilind programul pentru ziua de 10⁴¹. Planul a fost îndeplinit! Forma de guvernământ adoptată de către noul regim a fost cea a cabinetului de uniune națională, condus de Miron Cristea, „garanție — spune Veiga în *Istoria Gărzii de Fier* — neutră și venerabilă a sprijinului dat statului român, într-un moment de pericol, de către Biserica Ortodoxă Română, simbol național prin excelență”⁴².

În cuvântarea rostită cu prilejul depunerii jurământului de către membrii noului guvern Carol al II-lea spunea: „Astăzi suntem chemați a începe o eră nouă în istoria patriei noastre, o eră în care erorile din trecut trebuie corijate cu cea mai desăvârșită energie și cu cea mai adâncă chibzuială”, iar în Proclamația către popor încerca să justifice schimbarea operată prin neajunsurile vieții politice care „a adus o nesfârșită neliniște și turburare în viața și sufletul poporului”⁴³.

Decretul-lege⁴, referitor la starea de asediu, din 11 februarie 1938, prevedea „introducerea stării de asediu pe tot cuprinsul țării” (art. 1), trecerea „puterilor „atribuite de legi și regulamente, în tot ce este referitor la menținerea ordinii publice și siguranței Statului, în mâinile autorităților militare” (art. 2) și preciza, în art. 4, drepturile acestor autorități. Starea de asediu urma să se ridice, „când se va crede oportun” (art. 6).

Toate aceste măsuri au afectat și administrația județului Sălaj. Prefectul județului din timpul guvernului condus de O. Goga, dr. Vidican Teodor, numit prin Înaltul Decret Regal nr. 4333 din 30 Decembrie 1937, a fost înlocuit cu colonelul Petrescu Gheorghe. Noul prefect era, la data numirii, Comandantul Regimentului 7 Grăniceri din Baia-Mare și a fost, prin deciziunea Ministerului de Interne No. 4623, „delegat provizoriu a îndeplini funcțiunea de prefect al celuiui județ” (Sălaj n.n.)⁵. Instalarea în funcție a avut loc în ziua de 11 februarie 1938, ora 16, în sala festivă a Prefecturii Sălaj.

Concomitent toate transferările, detașările și delegările făcute în intervalul de la 29 Decembrie 1937 până la 10 Februarie 1938 au fost revocate, urmând ca funcționarii, respectivi să treacă în posturile ai căror titulari au fost anterior⁶.

Regimul politic constituțional era înlocuit, prin măsuri ce se succed, după 10 Februarie 1938, cu rezezițiune, cu unul autoritar. Cenzura se înăsprește. Un ordin circular al Șefului Cenzurei, adresat, la 11 februarie 1938, tuturor Prefecturilor din județe aducea precizări suplimentare privind regimul presei. În ziare nu mai puteau apare informații despre partide, întrevederi și consfătuiri, declarații ale oamenilor politici, comentarii asupra actelor guvernului, critici la adresa guvernului caracter politic, „clișeele foștilor oameni politici”, critici la adresa insti-

¹ A. Călinescu, *Insemnări politice 1916—1939*, București, 1990, p. 377.

² F. Veiga, *Istoria Gărzii de Fier 1919—1941. Mistica ultranaționalismului*, București, 1993, p. 247.

³ Universul, 55, nr. 42 din 12 februarie 1938, p. 1.

⁴ Ibidem, p. 1.

⁵ Arh. Stat. Sălaj, fond Prefectura Jud. Sălaj, dos. 5002/1938.

⁶ Gazeta Oficială a Jud. Sălaj, 12 februarie 1938, No. 9, An. XX.

tuțiilor fundamentale ale statului, știri care ar interesa apărarea națională sau siguranța statului, etc.⁷

Funcționarilor de stat, județ și comună din județul Sălaj le era interzis, printr-un ordin al noului prefect, „a face declarațiuni și comunicări presci“, orice abatere de la această dispozițiune trebuind sancționată cu toată rigoarea⁸. Proclamația regelui Carol al II-lea către națiune a fost afișată în toate localitățile din județul Sălaj. În orașe (Zalău, Șimleu-Silvaniei, Carei) s-au afișat câte 50 exemplare, în centrele celor 10 plăși câte 20 exemplare, iar în comunele rurale câte 10 exemplare. Pe tot timpul cât Proclamația urma să fie afișată, orice alt afișaj era strict interzis⁹.

La 18 Februarie 1938, colonelul Petrescu, prefectul jud. Sălaj, numea, pe baza propunerilor venite din partea pretorilor plășilor din județ, noi primari ai comunelor urbane și rurale din județ. Comisiunile interimare prevăzute de art. 136 din Legea Administrativă și consiliile comunale prevăzute de art. 29 din aceeași lege încetau, astfel, să mai existe. Atribuțiile acestora au fost preluate de primarii numiți. Prin această măsură, evident nedemocratică, regimul își asigura un control mai eficient asupra aparatului de stat, eliminând orice posibilitate de influențare a lui pe calea alegerilor¹⁰.

În multe comune ale județului Sălaj au apărut nemulțumiri ale locuitorilor față de această măsură arbitrară a regimului, mulți dintre noi numiți necorespunzând funcțiilor încredințate. Despre primarul din com. Tămășești, de exemplu, pretorul plasei Cehu-Silvaniei scria: „este complectalment lipsit de energie și autoritate, neavând nici spiritul de inițiativă, neavând nici o atitudine fermă față de locuitori, care să producă rezultate bune în administrarea comunei... nu este capabil să mențină ordinea în muncă... este lipsit de abilitate și echilibrul atât de necesare noului ritm al administrației de azi“¹¹.

Erau apoi alții care recunoșteau cinstit că nu corespund funcțiilor în care au fost numiți. Primarul din comuna Huseni cerea să fie schimbat din funcție deoarece era „om în etate și sărac“ dar și pentru că, arăta el, „nu prea știu scrie și chiar de citit citesc destul de greu așa că de multe ori nu sunt în stare să-mi lămuresc îndeajuns unele ordine primite de la autorități“¹².

Adăugând acestor exemple cazul, nu singular, al primarului din com. Iaz, despre care pretorul plasei Șimleu-Silvaniei arăta, într-un raport adresat Prefecturii, că „a fost primar sub întreg regimul politic din 1933—1937 considerându-se și azi exponentul alegătorilor, cărora voește să le facă pe plac și în consecință refuză în mod sistematic aplicarea măsurilor noului regim“¹³, devine evident că regimul nu a reușit să-și impună, peste tot și cu maximă eficacitate oamenii cei mai fideli.

⁷ Arh. Stat. Sălaj, fond Prefectura Sălaj, dos. 5071/1938.

⁸ Idem, dos. 5451/1938.

⁹ Idem, dos. 6026/1938.

¹⁰ Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938—1941)*, București 1970, p. 185.

¹¹ Arh. Stat. Sălaj, fond Prefectura Jud. Sălaj, dos. 2565/1938.

¹² Idem, dos. 2100/1938.

¹³ Idem, dos. 1934/1938.

Mulți primari dintre cei numiți și meniți, la 18 februarie 1938, să conducă comunele județului au fost, din motivele prezentate sau din altele, înlocuiți în scurtă vreme. Criteriul fundamental pentru ocuparea unor posturi în aparatul administrativ a devenit devotamentul față de regimul autoritar al regelui Carol al II-lea.

După ce, la 17 februarie 1938, a fost dat „Decretul-lege pentru modificarea legii privind reprimarea unor infracțiuni contra ordinii publice și a legii pentru apărarea ordinii în stat” prin care se instituiau pedepse cu închisoarea de la 6 luni la 1 an pentru cei care constituiau grupuri, nucleu, cuiburi în scopul răspândirii ideilor politice (art. 1) și se interzicea „funcționarilor publici, membrilor clerului de orice confesiune, membrilor corpului didactic de a face parte dintr-un partid politic, de a adera la acțiuni politice ori de a lua parte la orice manifestare cu caracter politic” (art. 2)¹⁴ a urmat un eveniment politic ce va marca înălțurarea, de fapt și de drept, regimului parlamentar. Acest eveniment, va fi adoptarea unei noi Constituții. Textul noii legi fundamentale a statului a fost publicat în 20 februarie 1938 în Monitorul Oficial, partea I-a, nr. 42 și după promulgare în urma plebiscitului din 24 februarie 1938, a fost republicat în Monitorul Oficial din 27 Februarie 1938¹⁵. „Decretul relativ la plebiscitul pentru Constituție”, prevedea obligativitatea votului, care urma să fie făcut prin declarațiune verbală înaintea biroului de votare. Cei care votau împotriva erau trecuți pe liste separate. Rezultatele lui, la nivelul întregii țări, consemnate în raportul către rege din 27 februarie 1938, arătau că „4.297.581 de glasuri au fost pentru primirea Constituțiunii și numai 5.483 au fost împotriva”¹⁶.

Plebiscitul, în județul Sălaj, a fost cu multă grijă pregătit. O conferință administrativă, ținută în data de 22 februarie 1938 la Prefectura județului, a reunit prefectul, comandantul garnizoanei și comandantul Legiunii de Jandarmi, preoți ortodocși, greco-catolici, romano-catolici și reformați, șefii de autorități din Zalău, corpul profesoral, pretorii, notarii, primarii comunelor, învățători, alți funcționari de pe teritoriul județului Sălaj. În cadrul lucrărilor conferinței col. Petrescu, prefectul județului, a prezentat conținutul Constituției ce urma a fi aprobată prin plebiscit la 24 februarie 1938. Tot atunci cei prezenți au fost deslegați, de către protopopii confesiunilor mai sus menționate, de vechiul jurământ.

S-au stabilit, aci și acum, și dispozițiile relative la pregătirea zilei de 24 februarie 1938. Aceasta era declarată sărbătoare națională, cu arborarea drapelului; cursurile școlilor și toate serviciile publice erau suspendate, satele și orașele urmând să îmbrace haine de sărbătoare. După oficierea serviciului divin, în „dimineața redesteptării naționale”, toți locuitorii înscrși în listele de alegători erau obligați să se prezinte la vot, în caz contrar urmând să fie „amendați fără cruțare și încasați imediat”. Votarea trebuie să sfârșească la ora 15,00 în comunele rurale și la ora 18,00 în comunele urbane.

¹⁴ Cod. Hamangiu, 1938, I, p. 122—145.

¹⁵ Ibidem, p. 172.

¹⁶ Ibidem, p. 172—173.

Funcționarii aveau un regim special. O telegramă semnată de A. Călinescu, adresată Prefecților din județe, aducea convenitele lămuriri. Șeful fiecărei instituții trebuia să facă, din ajun, un tablou cu toți funcționarii, indiferent dacă erau sau nu înscrși în listele electorale, pentru a se prezenta la vot. Adunați în localul instituției, în dimineața de 24 Februarie 1938, la ora 8,00, funcționarii, bărbați majori, urmau să plece în corpore, în frunte cu șeful instituției respective, la secția de votare¹⁷.

În general, în Sălaj, lucrurile s-au desfășurat într-un climat de ordine și liniște. Puține incidente s-au semnalat. Ele nu au influențat, însă, în vreun fel, rezultatul final al plebiscitului. Rezultatele votului în fiecare plasă din județ au fost comunicate Prefecturii, telefonic, în ziua plebiscitului până la ora 20,00 iar a doua zi dimineața, listele de votanți au fost înaintate, în scris, primului președinte al Tribunalului Județean.

Noua Constituție acorda regelui puteri mult mai largi decât cea din 1923. Regele era declarat „Capul Statului“ (art. 30). Puterea legislativă era exercitată de rege prin Reprezentanța Națională. Tot regele sancționa și promulga legile iar inițiativa legilor îi era tot lui acordată (art. 31). Constituția acorda prioritate puterii executive, încredințată regelui, care o exercita prin guvernul său (art. 32). Guvernul era numit direct de suveran și răspundea numai în fața sa.

Este evident că, deși a menținut principiul potrivit cărui toate puterile emană de la națiune, precum și pe acela al separării puterilor în stat, noua Constituție a concentrat aceste puteri în mâna regelui. Drepturile acordate suveranului de Constituția din 1923 erau și ele menținute. În pofida unor drepturi atât de largi, Carol al II-lea a menținut principiul inviolibilității persoanei regelui (art. 11).

Parlamentul își pierde o însemnată parte din vechile atribuții. Erau proclamate, prin noua Constituție, principalele libertăți și drepturi cetățenești dar, pe lângă drepturi, românii aveau și datorii. Se interzicea oricărui român de a „propovădui prin viu grai sau în scris schimbarea formei de guvern a Statului, împărțirea averii altuia, scutirea de impozite ori lupta de clasă“ (art. 7). Pentru a garanta liniștea publică se introduce pedeapsa cu moartea și pe timp de pace „pentru atentate contra suveranului, membrilor familiei regale, șefilor statelor străine și demnitarilor Statului din motive în legătură cu exercițiul funcțiilor ce le sunt încredințate, precum și în cazurile de tâlhărie cu omor și asasinat politic“ (art. 15).

Monarhia își asigura, prin Constituția din februarie 1938 rolul dominant, precumpănitor în sistemul politic al țării. S-a trecut practic, de la forma de guvernământ monarhic-constituțional-parlamentară la cea de monarhie autoritară. Curba, pe care avea să evolueze regimul instaurat în februarie 1938, va fi una sinuoasă, marcată, profund de mutațiile din viața internațională și de presiunile la care România era supusă din exterior.

¹⁷ Arh. Stat. Sălaj, fond Prefectura jud. Sălaj, dos. 6319/1938.

Sălajul, parte integrantă a țării, nu putea evolua altfel. Au simțit și locuitorii lui, ca toți ceilalți, schimbarea produsă și au traversat aceleași etape ale instaurării regimului autoritar, formării instituțiilor sale. Prin decretul — legea nr. 1422 din 31 martie 1938¹⁸ au fost dizolvate „toate asociațiunile, grupările sau partidele politice“, dispărând astfel un element fundamental al democrației moderne. Voința politică a electoratului — de a aduce la putere pe cei dispuși să practice democrația — nu se putea exprima în noile condiții, societatea devenea incapabilă să controleze și limiteze puterea prin mijloace democratice. Se încheia un capitol de istorie românească și un altul nou începea.

DĂNUȚ POP

**ASPEKTE DER VERWALTUNG IM LANDKREIS SÁLAJ WÁHREND
DER ERRICHTUNG DES AUTORITÁR — MONARCHISCHEN REGIMS
(Feb.—Márz 1938)**

(Zusammenfassung)

Im frühjahr 1938 gelangt es dem seit 1930 regirenden rumänischen König Karl der II. ein neues politisches Regim zu errichten. Praktisch ging Rumänien von einer konstitutionell — parlamentarischen Monarchie zu einer monarchischen Diktatur.

Die ersten, wie auch wichtigsten, Maßnahmen während des Prozesses der Errichtung dieses Regims waren folgende: Erklärung des Ausnahmezustandes, Organisierung eines Volksentscheides für eine neue Verfassung und Auflösung der politischen Parteien.

Die Änderung im politischen Regim des Landes berührten auch den Landkreis Salasch sehr stark. Der Ablösung der alten Kreisverwaltung durch eine neue, maß König Karl der II. höchste Wichtigkeit zu. So wurde in der ersten Phase 10—11. Feb. 1938 der zivile Landrat dr. Theodor Vidican durch einen militär — Oberst Gheorghe Petrescu ersetzt. Später wurden auch alle anderen höheren Verwaltungsbeamten der Landratsämter, wie auch die Bürgermeister der Städte und Gemeinden, welche bis her gewählt waren durch ernannte ersetzt.

Der neuen Verwaltung gelang es am 24 Februar 1938 den Volksentscheidung über die neue Verfassung im Landkreis Salasch in einem Klima der Ruhe und Ordnung abzuwickeln.

¹⁸ Universul, 1 aprilie 1938, p. 3.